

# بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



انجمن تشویش بر سرکار

دانشکده حقوق و الهیات  
بخش الهیات

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد  
رشته الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

---

حکم خرید و فروش مواد مخدر از منظر فقه امامیه و اهل سنت

---

مؤلف:

اسحاق ملایی فرد

استاد راهنما:

دکتر سیده فاطمه طباطبایی

استاد مشاور:

حجت الاسلام والمسلمین احمد جمالی زاده

شهریور 95



دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشکده حقوق و الهیات

بخش الهیات

این پایان نامه با عنوان: **حکم خرید و فروش مواد مخدر از منظر فقه امامیه و اهل سنت** توسط آقای: **اسحاق ملایی فرد** دانشجوی رشته **الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی** با شماره دانشجویی ..... تدوین شده است و در تاریخ .../06/1395 با درجه ..... و نمره ..... مورد پذیرش هیئت محترم داوران قرار گرفت.

این پایان نامه هیچگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره کارشناسی ارشد شناخته نمی شود.

سمت	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ علمی	نام محل خدمت	امضاء
استاد راهنما	دکتر سیده فاطمه طباطبایی		دانشگاه شهید باهنر کرمان	
استاد مشاور	دکتر احمد جمالی زاده		دانشگاه شهید باهنر کرمان	
داور اول				
داور دوم				

نماینده تحصیلات تکمیلی:

نام و نام خانوادگی

امضاء

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده:

نام و نام خانوادگی

امضاء

حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است.

به نام خدا  
شور اخلاق پژوهش

با استعانت از خدای سبحان و با اعتقاد راسخ به اینکه عالم محضر خداست و او همواره ناظر بر اعمال ماست و به منظور انجام شایسته‌ی پژوهش‌های اصیل، تولید دانش جدید و بسازی زندگانی بشر، ما دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه پژوهشگاه‌های کشور:

- تمام تلاش خود را برای کشف حقیقت و حفظ حقیقت به کار خواهیم بست و از هرگونه جعل و تحریف در خیالیت‌های علمی پرهیزی کنیم.
- حقوق پژوهشگران، پژوهیدگان (انسان، حیوان، گیاه و اشیاء)، سازمان‌ها و سایر صاحبان حقوق را به رسمیت می‌شناسیم و در حفظ آن‌ها کوشیم.
- بر مالکیت مادی و معنوی آثار پژوهشی ارجح می‌نهیم، برای انجام پژوهشی اصیل اهتمام ورزیده و از سرقت علمی و ارجاع نامناسب اجتناب می‌کنیم.
- ضمن پابندی به انصاف و اجتناب از هرگونه تبعیض و تعصب، در کلیه خیالیت‌های پژوهشی، رهیافتی قنادانه اتخاذ خواهیم کرد.
- ضمن امانت‌داری، از منابع و امکانات اقتصادی انسانی و فنی موجود استفاده بهره‌ورانه خواهیم کرد.
- از انتشار غیراخلاقی نتایج پژوهش نظیر انتشار موازی، هم‌زمان و چندگانه (کلی‌ای) پرهیزی کنیم.
- اصل محرمانه بودن و رازداری را محور تمام خیالیت‌های پژوهشی خود قرار می‌دیم.
- در همه خیالیت‌های پژوهشی به منافع ملی توجه کرده و برای تحقق آن‌ها کوشیم.
- خویش را ملزم به رعایت کلیه بنبارهای علمی رسته خود، قوانین و مقررات، سیاست‌های حرفه‌ای، سازمانی، دولتی و راهبردهای ملی در همه مراحل پژوهش می‌دانیم.
- رعایت اصول اخلاق در پژوهش را اقدامی فرهنگی می‌دانیم و به منظور بالندگی این فرهنگ، به ترویج و اشاعه‌ی آن در جامعه اهتمام می‌ورزیم.



دانشگاه شهید باهنر کرمان

## تعهدنامه

اینجانب اسحاق ملایی فرد به شماره دانشجویی ..... دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد رشته الهیات دانشکده حقوق و الهیات دانشگاه شهید باهنر کرمان نویسنده پایان نامه با عنوان: حکم خرید و فروش مواد مخدر از منظر فقه امامیه و اهل سنت تحت راهنمایی دکتر سیده فاطمه طباطبایی تأیید می‌کنم که این پایان‌نامه نتیجه پژوهش اینجانب می‌باشد و در عین حال که موضوع آن تکراری نیست، در صورت استفاده از منابع دیگران، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن درج شده است. همچنین موارد زیر را نیز تعهد می‌کنم:

1- برای انتشار تمام یا قسمتی از داده‌ها یا دستاوردهای پایان‌نامه خود در مجامع و رسانه‌های علمی اعم از همایش‌ها و مجلات داخلی و خارجی به صورت مقاله، کتاب، ثبت اختراع و .... به صورت مکتوب یا غیرمکتوب، با کسب مجوز از دانشگاه شهید باهنر کرمان و استاد(ان) راهنما اقدام نمایم.

2- از درج اسامی افراد خارج از کمیته پایان‌نامه در جمع نویسندگان مقاله‌های مستخرج از پایان‌نامه، بدون مجوز استاد(ان) راهنما اجتناب نمایم و اسامی افراد کمیته پایان‌نامه را در جمع نویسندگان مقاله درج نمایم.

3- از درج نشانی یا وابستگی کاری (affiliation) نویسندگان سازمان‌های دیگر (غیر از دانشگاه شهید باهنر کرمان) در مقاله‌های مستخرج از پایان‌نامه بدون تأیید استاد(ان) راهنما اجتناب نمایم<sup>1</sup>

4- کلیه ضوابط و اصول اخلاقی مربوط به استفاده از موجودات زنده یا بافتهای آنها را برای انجام پایان‌نامه رعایت نمایم.

5- در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه شهید باهنر کرمان از درجه اعتبار ساقط و اینجانب هیچ‌گونه ادعایی نخواهم داشت.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر (مقالات مستخرج، برنامه‌های رایانه‌ای، نرم‌افزارها و تجهیزات ساخته شده) مطابق با آیین‌نامه مالکیت فکری، متعلق به دانشگاه شهید باهنر کرمان است و بدون اخذ اجازه کتبی از دانشگاه قابل واگذاری به شخص ثالث نیست. همچنین استفاده از اطلاعات و نتایج این پایان‌نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی‌باشد. چنانچه مبادرت به عملی خلاف این تعهدنامه محرز گردد، دانشگاه شهید باهنر کرمان در هر زمان و به هر نحو مقتضی حق هرگونه اقدام قانونی را در استیفای حقوق خود دارد.

نام و نام خانوادگی دانشجو اسحاق ملایی فرد

امضا و تاریخ:

<sup>1</sup> تنها آدرس مورد قبول برای دانشگاه به این صورت می‌باشد:

Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

نام و آدرس واحدهای دانشگاه در تولیدات علمی محققان دانشگاه به تشخیص بخش و دانشکده به شرح زیر می‌باشد:

Department of ....., Faculty of ..... Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

آدرس صحیح جهت درج در مقالات و سایر تولیدات علمی فارسی:

گروه (بخش) ....., دانشکده ....., دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

## تقدیم به:

پدر بزرگوار و مادر مهربانم آن دو فرشته‌ای که از خواسته‌هایشان گذشتند، سختی‌ها را به جان خریدند و خود را سپر بلای مشکلات و ناملایمات کردند تا من به جایگاهی که اکنون در آن ایستاده‌ام برسم.

## تشکر و قدردانی:

با سپاس و قدردانی از خداوند متعال که توفیق تحصیل علم و دانش در سایه عنایت حضرت ولی عصر (عج) را به این بنده حقیر عنایت فرمود بر خود لازم می‌دانم که از زحمات اساتید بزرگوار؛ سرکار خانم دکتر طباطبایی و جناب آقای دکتر احمد جمالی زاده و دیگر اساتید معظم که همواره چه در طول تحصیل و چه در حین نگارش پایان‌نامه، با راهنمایی‌های ارزشمند و عالمانه، اینجانب را از چشمه جوشان علم خویش مورد لطف و عنایت قرار دادند تشکر و سپاسگزاری کرده و از خداوند منان توفیق ایشان را مسألت دارم.

از آنجا که شاگردان را توان قدردانی و تقدیر از حضرات اساتید، که اسطوره‌های ایثار و فداکاری‌اند، نمی‌باشد لیکن از حضرت حق خواهانم که توفیق اینکه شاگردی شایسته برای ایشان باشم را به این تشنه تازه پا به عرصه علم نهاده عنایت فرمایند.

## چکیده:

امروزه با گسترش طیف انواع مواد مخدر و روانگردان و افزایش خطرات آنها از یک سو، و کسب سودهای کلان توسط تولیدکنندگان و فروشندگان این مواد، توجه به احکام خرید و فروش مواد مخدر حایز اهمیت ویژه ای می باشد. از آن جا که اعتقادات دینی در کاهش جرایم تأثیر به سزایی دارد و هیچ قدرتی به توانمندی دین و مذهب نمی تواند تحول و دگرگونی عمیقی در جامعه پدید آورد، لذا به مدد دین اسلام که دینی زنده و پویا است، به تبیین حکم فقهی تجارت مواد مخدر که جزء احکام و مسائل مستحدثه به شمار می رود، پرداخته می شود تا با بازخوانی مستندات اسلامی و تبیین حکم تجارت مواد مخدر، اعمال و رفتار منحرفین و جنایتکاران کنترل گردد. در این راستا با استفاده از روش توصیفی تحلیلی این نتایج حاصل شده است که همه ی فقهای امامیه قائل به حرمت تکلیفی معاملات مواد مخدر می باشند. در خصوص حکم وضعی نیز برخی از آن ها قائل به صحت این معاملات می باشند اما اکثریت آن ها حکم به بطلان این معاملات کرده اند.

از منظر فقهای عامه نیز قول مشهور در میان اکثر مذاهب حرمت تکلیفی معاملات مواد مخدر است. لکن گروهی نیز قائل به عدم حرمت (کراهت و جواز) این معاملات می باشند. از نظر حکم وضعی نیز اکثریت فقهای عامه معاملات مواد مخدر را همانند مسکرات باطل می دانند. در حالی که برخی از آن ها می گویند اصل بر صحت این معاملات است.

**واژگان کلیدی:** مواد مخدر، حکم خرید و فروش، فقه امامیه، فقه اهل سنت.



## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1.....	<b>فصل اول: کلیات و مفاهیم</b>
2.....	گفتار اول - کلیات طرح
2.....	1-1- مقدمه
2.....	2-1- بیان مسأله
3.....	3-1- اهداف تحقیق
3.....	4-1- ضرورت انجام تحقیق
3.....	5-1- استفاده کنندگان از نتایج تحقیق
4.....	6-1- سوالات تحقیق
4.....	1-6-1- سؤال اصلی
4.....	2-6-1- سوالات فرعی
4.....	7-1- پیشینه تحقیق
5.....	8-1- ساختار تحقیق
5.....	گفتار دوم - مفاهیم
5.....	9-1- مفهوم مواد مخدر
5.....	1-9-1- تعریف لغوی
6.....	2-9-1- تعریف اصطلاحی
7.....	10-1- انواع مواد مخدر
7.....	1-10-1- مواد مخدر گیاهی
8.....	2-10-1- مواد مخدر صنعتی
9.....	11-1- حکم خرید و فروش (معامله)
12.....	<b>فصل دوم: حکم خرید و فروش مواد مخدر در فقه امامیه</b>
13.....	1-2- مقدمه
13.....	2-2- حکم تکلیفی خرید و فروش مواد مخدر در فقه امامیه
14.....	3-2- حرمت به سبب ضرری بودن معامله
14.....	1-3-2- معنای قاعده لاضرر
14.....	2-3-2- معنای «ضرر» و «ضرار» در قاعده

- 16.....3-3-2- معنای «لا» در قاعده.....
- 17.....4-3-2- نظریه مرحوم شیخ انصاری.....
- 17.....5-3-2- نظریه مرحوم محقق خراسانی.....
- 18.....6-3-2- نظریه مرحوم شیخ الشریعه اصفهانی.....
- 19.....7-3-2- نظریه مرحوم نراقی.....
- 20.....8-3-2- نظریه امام خمینی (ره).....
- 22.....9-3-2- شمول قاعده لاضرر بر معاملات مواد مخدر.....
- 24.....4-2- حرمت به سبب اعانه بر اثم و عدوان.....
- 28.....5-2- حکم وضعی خرید و فروش مواد مخدر در فقه امامیه.....
- 28.....6-2- صحت معامله.....
- 30.....7-2- بطلان معامله.....
- 32..... **فصل سوم: حکم خرید و فروش مواد مخدر در فقه اهل سنت**.....
- 33.....1-3- مقدمه.....
- 33.....2-3- حکم تکلیفی خرید و فروش مواد مخدر در فقه اهل سنت.....
- 34.....3-3- دیدگاه قائلین به عدم حرمت معاملات مواد مخدر.....
- 34.....1-3-3- کراهت معاملات.....
- 34.....2-3-3- جواز (اباحه) معاملات.....
- 35.....4-3- دیدگاه قائلین به حرمت معاملات مواد مخدر.....
- 35.....1-4-3- مفهوم قیاس و انواع آن.....
- 37.....2-4-3- قیاس مخدرات با مسکرات.....
- 40.....5-3- حکم وضعی خرید و فروش مواد مخدر در فقه اهل سنت.....
- 41.....6-3- صحت معامله.....
- 43.....1-6-3- اصل صحت به مفهوم جواز تکلیفی.....
- 43.....2-6-3- اصل صحت به مفهوم وضعی.....
- 44.....7-3- بطلان معامله.....
- 47..... **نتیجه گیری**.....
- 50..... **منابع و مآخذ**.....
- 51..... الف) منابع فارسی.....



# فصل اول: کلیات و مفاهیم

## گفتار اول - کلیات طرح

### 1-1- مقدمه

مواد مخدر (بسیاری از انواع آن) از سابقه‌ی تاریخی طولانی برخوردار است، ولی حکم خاصی در مورد این مواد وارد نشده است. شاید علت این امر آن است که در گذشته عمده مصرف این مواد در زمینه طب بوده و به شکل امروزی به صورت خودسرانه مصرف نمی شده و مورد ابتلای جامعه نبوده است، به همین دلیل مسأله‌ی مواد مخدر با وجود تاریخ طولانی که این مواد دارند جزء مسائل مستحدثه به شمار می رود، بنابراین نیاز به بررسی و تبیین حکم فقهی مصرف مواد مخدر و به خصوص حکم فقهی تجارت آن می باشد، تا با اعمال قانون مجازات و اجرای حدود اسلامی که از ضروریات اجتماعی است، بشر در سایه مجموعه‌ای از قوانین که بتواند اعمال و رفتار منحرفین و جنایتکاران را کنترل کند، زندگی سالمی در کنار دیگر هموعان خود داشته باشد.

از دیرباز علما و مصلحان اسلامی در پی این هدف بوده‌اند که نقاط مشترک فقهی مذاهب امت اسلامی شناخته شود تا شاید نسبت به تقریب مذاهب مساعدتی صورت گیرد، در این راستا این تحقیق نیز بر آن است تا با بررسی و تبیین حکم فقهی خرید و فروش مواد مخدر از منظر فقه امامیه و تا حد امکان دسترسی به منابع فقه عامه، گامی در پیشگیری و شیوع این عمل خانمان‌سوز در سراسر بلاد اسلامی بردارد.

پیش از پرداختن به دیدگاه‌های مربوط به حکم معاملات مزبور، مناسب دیده شد مقدمتاً توضیحاتی در باب کلیات طرح تحقیق و تعریف مفاهیم ضروری ارائه گردد و مطالب فصل حاضر به منظور نیل بدین مهم سامان یافته است.

### 1-2- بیان مسأله

در حال حاضر اعتیاد به مواد مخدر و تجارت این مواد یکی از بغرنج‌ترین نمودهای آسیب‌های اجتماعی در جامعه است. روند رو به افزایش تعداد معتادان، کاهش سن آنها، افزایش بار هزینه‌های مرتبط با آن بر جامعه، معضلات بهداشتی و تبعات اخلاقی آن، مشکل فوق را دو چندان کرده است. تلاش در جهت پیشگیری این معضل، در ابعاد مختلف اجتماعی، سیاسی، بهداشتی به تنهایی نتوانسته تغییری در این روند ایجاد کند.

از آن جا که اعتقادات دینی در کاهش جرایم تأثیر به‌سزایی دارد و هیچ قدرتی به توانمندی دین و مذهب نمی تواند تحول و دگرگونی عمیقی در جامعه پدید آورد، لذا به مدد دین اسلام که دینی زنده و پویا است، حکم فقهی تجارت مواد مخدر که جزء مسائل مستحدثه به شمار می رود،

مورد بررسی قرار می‌گیرد تا با بازخوانی مستندات اسلامی و تبیین حکم تجارت مواد مخدر و تعیین حکم قانونی و مجازات مربوطه، اعمال و رفتار منحرفین و جنایتکاران کنترل گردد. این تحقیق بر آن است تا با بررسی و تبیین حکم فقهی خرید و فروش مواد مخدر و بیان ادله و مستندات فقهی آن از منظر فقه شیعه و تا حد امکان دسترسی به منابع فقه اهل سنت، گامی در پیشگیری این عمل خانمان‌سوز در سراسر بلاد اسلامی بردارد. و در این راستا با تبیین نقاط مشترک فقهی مذاهب امت اسلامی به تقریب مذاهب و کاهش این جرم مساعدتی نماید.

### 3-1- اهداف تحقیق

1. بررسی و تبیین حکم خرید و فروش مواد مخدر از منظر فقه امامیه
2. بررسی و تبیین حکم خرید و فروش مواد مخدر از منظر فقه اهل سنت
3. مقابله و پیشگیری از این آفت اجتماعی با تبیین حکم شرعی تجارت مواد مخدر
4. تقریب مذاهب

### 4-1- ضرورت انجام تحقیق

شناخت کاستی‌ها و عوامل انحطاط و سقوط جوامع بشری و پاسخ‌گویی به نیازها و مشکلات آنان، از جمله وظایفی است که بر عهده قشر تحصیل‌کرده و متفکر می‌باشد و بر اندیشمندان جامعه است که با توجه به سوابق و تجربیاتشان، راه حل‌های اساسی و قابل‌اجراء را یافته و برای جامعه خویش بازگو نمایند و با موشکافی حقایق، راه را بر همگان سهل و آسان گردانند. بی‌شک، اسلام دینی زنده و پویا است که نمی‌تواند در قبال مسائل مستحدثه سکوت کرده باشد. از آنجا که رابطه معناداری بین اعتقاد به حرمت مصرف مواد مخدر، کشت و زراعت، خرید و فروش آن و عدم اعتیاد وجود دارد، همچنین مبانی و نگرش‌های فقهی در تدوین قوانین کشور بی‌تأثیر نیست، این پایان‌نامه به تبیین حکم فقهی تجارت مواد مخدر و مستندات فقهی آن از منظر فقه اهل سنت و امامیه پرداخته است، تا در جهت مقابله با این آسیب اجتماعی گامی اساسی بردارد.

### 5-1- استفاده‌کنندگان از نتایج تحقیق

این پایان‌نامه می‌تواند مورد استفاده پژوهشگران در زمینه‌های فقهی و حقوقی بویژه مسائل مربوط احکام مواد مخدر و دیدگاه صاحب‌نظران در رابطه با موضوع نحن فیه قرار گیرد. همچنین دانشجویان رشته فقه و حقوق و علاقه‌مندان به امر قضاوت و دوستداران مسائل احکام دینی امکان بهره‌مندی از این تحقیق را خواهند داشت.

## 1-6- سوالات تحقیق

### 1-6-1- سؤال اصلی

حکم خرید و فروش مواد مخدر از منظر فقه امامیه و اهل سنت چه می باشد؟

### 1-6-2- سوالات فرعی

حکم خرید و فروش مواد مخدر از منظر فقه امامیه چیست؟

حکم خرید و فروش مواد مخدر از منظر فقه اهل سنت چیست؟

## 1-7- پیشینه تحقیق

در ارتباط با موضوع تحقیق حاضر تحقیقاتی انجام شده است که در این قسمت به برخی از مهمترین آنها اشاره می شود: دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام سال 1390 در کتابی تحت عنوان «درآمدی بر قانون مبارزه با مواد مخدر و اعتیاد (مجموعه مقالات)» به نویسندگی محمدعلی زکریایی (صاحب اثر محمد علی زکریایی به تنهایی می باشد) منتشر کرده است که دو فصل ابتدایی آن به موضوع مواد مخدر در متون اسلامی و اعتیاد و مواد مخدر از دیدگاه علمای اسلام و به طور خاص امام خمینی (ره) پرداخته است.

علاوه بر این دکتر عبدالله بن محمد بن احمد الطیار استاد شعبه فقه در دانشگاه اسلامی امام محمد بن سعود قصیم در کتاب «مواد مخدر در فقه اسلام» که توسط سید محمد یوسف حسین پور مدیر حوزه علمیه عین العلوم سراوان به فارسی ترجمه شده است، رویکرد اسلام را نسبت به خرید و فروش و مصرف مواد مخدر بیان و فتوای علمای اهل سنت را در این مورد نقل می کند. نویسنده در آغاز مفهوم مخدر را در لغت و اصطلاح تبیین نموده و سپس چگونگی پیدایش و گسترش آن را در جوامع انسانی شرح می دهد. وی در ادامه، ده عامل انتشار آن را به ویژه در کشورهای اسلامی توضیح داده و در بخش بعد انواع مختلف این مواد را بر اساس شش معیار در گروه های مختلف جای می دهد: رنگ، روش تولید، تأثیر بر بدن، ویژگی های اعتیاد، بزرگی و کوچکی و نوع وابستگی. او پس از بیان آثار شوم مواد مخدر در جوامع اسلامی، خطرات بهداشتی و ضررهایی که به سلامتی وارد می سازد را برمی شمارد و در ادامه مفسد و مشکلات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی و روانی این مواد شیطانی را توضیح می دهد. او در بخش آتی با اشاره به منابع فقهی متعدد، حکم استفاده از انواع مختلف این مواد را بازگو کرده و سپس درباره علل و حکم حرمت کشت و تجارت آن مطالبی ارائه می دهد.

صرفنظر از موارد فوق در میان متون کتاب‌ها، پایان نامه‌ها، ترجمه‌ها، مقالات و پژوهش‌های حوزه فقه و حقوق و علوم دینی، آثاری می‌توان یافت که در آنها به گوشه‌هایی از حکم خرید و فروش مواد مخدر در نظر شیعه و اهل سنت اشاره شده اما هیچ کدام از آنها به تبیین تخصصی تطبیق احکام پرداخته‌اند. بنابراین می‌توان گفت موضوع این تحقیق به شکل مدون و نظم یافته تا کنون انجام نشده و تحقیقات موجود تنها به شکل پراکنده به بخش‌هایی از آن اشاره و توجه داشته‌اند، لذا انجام تحقیق حاضر می‌تواند ضمن ارائه دستاوردهای خاص خود، در جهت تکمیل پژوهش‌های انجام شده قبلی نیز موثر باشد.

## 1-8- ساختار تحقیق

مطالب موجود در این تحقیق که با استفاده از روش کتابخانه‌ای و فیش برداری از منابع معتبر فقهی و حقوقی، مراجعه به اینترنت و سایر منابع الکترونیکی فراهم آمده است، به شیوه توصیفی-تحلیلی مورد بررسی قرار گرفته و در قالب سه فصل سامان‌دهی شده است. بدین صورت که ابتدائاً در فصل نخست به بیان کلیات طرح تحقیق و تعاریف مفاهیم مورد نیاز پرداخته و سپس در فصل دوم به بررسی حکم خرید و فروش مواد مخدر در فقه امامیه توجه شده است. فصل سوم نیز به بررسی حکم مسأله از منظر فقه اهل سنت اختصاص یافته است و در پایان نیز از مجموع مطالب مطرح شده در این فصول، نتیجه‌گیری مقتضی به عمل آمده و پیشنهادهای لازم ارائه شده است.

## گفتار دوم - مفاهیم

در این مبحث سعی بر آن است با تبیین و تعریف مفاهیم و مسائل موضوع شناسی راه ورود به بحث، جهت تعیین حکم خرید و فروش مواد مخدر هموار گردد. بنابراین مفاهیم استفاده شده در این پایان نامه، در قالب گفتارهای زیر تعریف و تبیین شده است.

## 1-9- مفهوم مواد مخدر

مطالب این گفتار در قالب دو بند، به شرحی که در ادامه خواهد آمد، دسته بندی و ارائه شده است.

### 1-9-1- تعریف لغوی

مُخَدَّر واژه‌ای عربی است که از کلمه "خَدَرَ" گرفته شده است و به معنای آنچه تولید ضعف و سستی اعصاب کند، است (معین، 1375). همچنین گفته شده است که به معنای مقیم و آرام در خانه، بی حس و سست کننده اندام و اعضاء است (دهخدا، 1337). در مجموع معنای ترس، کندی،



حیرانی، تردد، تبلی، بی‌غیرتی و بی‌همتی را در بر می‌گیرد و همه این صفات به نوعی در شخص معتاد به مواد مخدر پیداست. در کتاب المصباح المنیر نیز ریشه «خدر» به پوشیده شدن معنا شده است، چنانکه در مورد زنان پوشیده نیز از تعبیر اولیاء مخدره نیز استفاده می‌شود و به نظر می‌رسد کاربرد آن در خصوص موادی که موضوع بحث ماست، از جهت پوشیدگی و از کار افتادن عقل باشد. در این کتاب همچنین بیان شده است خدر شدن عضو به معنای عدم قابلیت حرکت آن است (فیومی، بی‌تا، ص 165).

### 1-9-2- تعریف اصطلاحی

در اصطلاح فقها تعریفات زیادی از مواد مخدر به عمل آمده است که در ادامه به اختصار به برخی از آنها اشاره می‌شود. از جمله قرافی در کتاب «الفروق» گفته است منظور از آن چیزی است که خوردنش باعث پنهان شدن عقل و حواس شود، اعم از اینکه ایجاد نشاط و سرور کند یا خیر (القرافی، بی‌تا، ص 217). برخی دیگر نیز آن را به «ما یغطی العقل دون حدوث طرب أو عربة أو نشاط» یعنی آنچه باعث پنهان شدن عقل بدون ایجاد شادی و نشاط و سرمستی تعریف کرده‌اند (عظیم آبادی، 1429، ص 359).

همچنین در تعریفی دقیق‌تر گفته شده است: «تطلق کلمة المخدرات علی کثیر من المواد الطبیعیة والکیمیایة التي تؤدی إلى خدر الجسم والعقل والمواد المخدرة تختلف فی آثارها ومضاعفاتها واستجابة الجسم والعقل لها وکثیر من هذه المواد قد تؤدی إلى الإدمان بحيث لا یستطیع متعاطیه أن یستغنی عنها وإلا أصیب بأضرار مختلفة قد تصل إلى الموت (الازرق، ص 39)». اصطلاح مخدرات بر بسیاری از مواد طبیعی یا شیمیایی که باعث بی‌حس و حرکت کردن جسم و زوال عقل اند، اطلاق می‌شود. این مواد در آثار و عوارضی که بر جسم و عقل می‌گذارند، تفاوت دارند؛ اما اکثر آنها ایجاد وابستگی می‌کنند به گونه‌ای که مصرف‌کننده همیشه به آن نیاز دارد و در صورت عدم مصرف آسیب‌های متعددی می‌بیند که حتی گاهی باعث مرگ هم می‌شود. بر این اساس می‌توان گفت به هر نوع مواد خام یا ساخته شده که دارای عناصر تحریک‌کننده یا تسکین‌دهنده که در غیر موارد طبی یا صنعتی بکار برده شود و مصرف آنها باعث معتاد شدن و دگرگونی در سطح هوشیاری مغز شود؛ مثل حالت سرخوشی و لذت، خواب‌آلودگی و سستی، مواد مخدر گفته می‌شود (شیرازی و انصاری، 1429، ص 360). با این حال، با توجه به اینکه مصادیق و انواع این نوع مواد در جهان امروز زیاد است، مناسب دیده شد در مطالب پیش رو به طور مختصر توضیحاتی درباره انواع آنها نیز ارائه گردد. به طور کلی مواد مخدر در اصطلاح به ماده‌ای اطلاق می‌شود که باعث کسالت، سستی، از خود بیگانگی، بی‌تفاوتی و احساس لذت کاذب می‌شود و

عقل را زایل کرده و قدرت ادراک، آگاهی و تفکر را از انسان می‌گیرد و او را از حالت عادی و طبیعی خارج کرده و به مرور باعث پیدایش حالت خطرناکی به نام اعتیاد در او می‌شود.

### 10-1- انواع مواد مخدر

پس از جنگ جهانی دوم بخش اقتصادی و شورای اجتماعی سازمان ملل متحد موفق شد تا کمیسیون مواد مخدر سازمان ملل را دایر کند. این کمیسیون از اعضای 40 کشور تشکیل شده و تهیه و نگارش خط مشی و سیاست جهانی مواد مخدر را شروع کرد. نتیجه فعالیت های این کمیسیون منجر به اخذ معاهده ای جدید (نیویورک 30 مارس 1961) شد که جایگزینی برای تمامی معاهدات پیشین گردید و همواره مورد استفاده است. بر مبنای این معاهده تمامی هم پیمانان می بایست اقدامات قانونی و اجرایی لازم را جهت محدود ساختن دادوستد مواد مخدر، تولیدات و مالکیت مواد مخدر تنها جهت مصارف علمی و دارویی، ارزیابی کنند. تمامی فعالیت های دیگری که در جهت استفاده مواد غیر از مصارف علمی و دارویی صورت می گرفت جرم محسوب شده و درخور مجازات است. این معاهده مواد مخدر را به چهار بخش دسته بندی کرده که شرایط نظارت بر هر کدام از این مواد مختلف است. سازمان ملل می تواند با مشورت و توصیه سازمان جهانی بهداشت هر نوع مواد جدید دیگری را که باعث تهدید و خطر جدی بر سلامت عموم بوده و منبع درآمدی برای قاچاقچیان شود را به این لیست اضافه کند (اسعدی، 1388، ص 31). تا حدی که مواد مخدر ممنوعه اعلام نشود، تولید، داد و ستد و استفاده از آنها می تواند قانونی تلقی شود. در این معاهده با در نظر گرفتن میزان سوءاستفاده از هر ماده، اسامی آن می تواند از یک دسته بندی به دسته بندی دیگر منتقل شود و قوانین بین المللی نیز می بایست با این تغییرات تغییر یابد. در ادامه مطالب این بند در دو قسمت ارائه خواهد شد و در هر یک از آنها به بیان یکی از انواع مواد مخدر گیاهی و مصنوعی پرداخته می شود.

### 10-1-1- مواد مخدر گیاهی

از جمله مهمترین مصادیق مواد مخدر گیاهی می توان به موارد ذیل اشاره کرد (اکبری، 1393، ص 7 الی 34):

#### 1- تریاک

تریاک مایعی است شیرمانند که از گیاه کال خشخاش بدست می‌آید. عوارض ناشی از سوءمصرف این ماده به دلیل عدم آگاهی انسان و عدم درک او از استفاده صحیح می‌باشد (مهريار، 1376، ص 24).

## 2- حشیش

این ماده، از درختچه‌ای به نام شاهدانه و یا کانابیس به دست می‌آید. موادی که از قسمت‌های مختلف این گیاه به دست می‌آید، نام‌های مختلفی دارند (همان).

## 3- کوکائین

کوکائین از برگ‌های بوته کاکائو که عمدتاً در آمریکای جنوبی کشت می‌شود استخراج می‌گردد (پیشین، ص 29). کوکائین به عنوان داروی بیهوشی هم استفاده می‌شد.

## 4- مسکالین

مسکالین یا همان کاکتوس مسکال یک کاکتوس کوچک و بدون خار است که ترکیب اصلی آن مسکالین و از مواد توهم‌زا است. مسکالین ماده اصلی و فعال کاکتوس است که قرن‌هاست به عنوان دارویی سحرآمیز برای درمان دردها مصرف می‌شود (مهریار، 1376، ص 36).

## 5- ناس

این ماده از برگ درختی به نام بتل به دست می‌آید. برگ‌های آن را اگر تازه باشد، می‌جویند ولی معمول‌ترین شیوه مصرف آن استفاده از خشک کرده آن است (پیشین، ص 60).

## 1-10-2- مواد مخدر صنعتی

گروه دیگری از مواد مخدر شامل مواد مخدر صنعتی می‌شوند که در ادامه به بیان برخی از رایج‌ترین مصادیق آنها خواهیم پرداخت.

### 1- هروئین

ظاهراً برای اولین بار داروسازی بایر آلمان در سال 1896 از ترکیب انیدرید استیک و مرفین خالص دارویی را ساخت تا بتواند در درمان و یا ترک اعتیاد به تریاک مؤثر باشد که هروئین نامیده شد (مهریار، 1376، ص 93). با مشخص شدن عوارض ناشی از مصرف هروئین تجویز آن برای درمان یا ترک اعتیاد کنار گذاشته شد.

### 2- مورفین

در سال 1804 م. اولین الکالوئید تریاک - که شناخته شد - مورفین (morphine) نامگذاری کردند. مورفین از طریق خوراکی، کشیدن از راه مجاری تنفسی و تزریق زیر پوستی و داخل سیاهرگی مورد استفاده قرار می‌گیرد (مهریار، 1376، ص 106).

### 3- کدئین

کدئین به عنوان یک مخدر آگونیست که اغلب بصورت کریستال‌های سفید رنگ مشاهده می‌شود و به عنوان یک آرام‌کننده و از مشتقات تریاک به شمار می‌رود (همان، ص 109).

#### 4- متادون

متادون اولین بار در زمان جنگ جهانی دوم در کشور آلمان ساخته شد. شیمی دانان و شرکت های داروسازی آلمان ماده مخدر مصنوعی جدیدی تولید کردند که به خشخاش متکی نبود. نام این دارو یا ماده مخدر مصنوعی متادون بود (مهريار، 1376، ص 113).

#### 5- کراک

کراک (Crack) که گاهی راک (Rock) نیز نامیده می شود، یک ماده مخدر است که خاستگاه نوع اصل آن آمریکای جنوبی و لاتین است. در این فرایند ماده ای به نام کراک بدست می آید که قوی تر و سریع الاثر تر از کوکائین است و در دسته مواد مخدر انرژی زا قرار می گیرد (پیشین، ص 114). تحقیقات نشان می دهد کراکی که در ایران رایج است از مشتقات هروئین است در حالیکه به مراتب قوی تر و خطرناکتر از مواد فوق است و اعتیاد بسیار سنگینی که از اعتیاد به تریاک و حتی هروئین سنگین تر و وحشتناک تر است به دنبال دارد (رحمدل، 1383، ص 269).

#### 6- تمجیزک (نورجیزک)

این دارو برای اولین بار توسط یک شرکت داروسازی انگلیسی به بازار داروهای ترک اعتیاد عرضه شد. ظاهراً این دارو از ترکیب مرفین صنعتی، هیدروکلراید و دیگر داروهای شیمیایی ساخته شده است (مهريار، 1376، ص 120).

#### 7- شیشه

یکی از انواع مواد مخدر که امروزه از مواد نسبتاً پر مصرف می باشد، آیس، شیشه یا کریستال است؛ مهمترین ترکیب این ماده مخدر آمفتامین است (مهريار، 1376، ص 144).

#### 8- اکستازی

اکستازی جزو داروهای شیمیایی است که دارای خواص و اثر محرک زایی و توهم زایی است. مصرف این ماده مصرف کننده را از لحاظ روانی وابسته می سازد (مهريار، 1376، ص 156).

#### 11-1 حکم خرید و فروش (معامله)

در این قسمت منظور از عبارت «حکم خرید و فروش» که در عنوان تحقیق به کار رفته، تبیین می گردد. برای روشن شدن این مفهوم ابتدا باید دانست که در اصطلاح فقهی «لفظ معامله دارای سه معنای عام، خاص و اخص می باشد: در معنی عام عبارت است از هر عملی که نیازمند قصد قربت نباشد و در مقابل عبادات به کار می رود؛ در معنی خاص شامل تمام عقود چه مالی و چه غیر مالی می شود و در معنی اخص تنها عقود مالی معوض را در بر می گیرد که عقد بیع نیز بارزترین مصداق آن می باشد» (جعفری لنگرودی، 1388، ص 664). عقد بیع در اصطلاح حقوقی به معنای